

УДК 658.7.011.1

В. П. Чайковська,

к.е.н., доцент, кафедра економіки і менеджменту, Вінницька філія ПВНЗ «Європейський Університет»

ОЦІНКА СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ РЕСУРСОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Здійснено оцінку сучасної системи ресурсного забезпечення підприємств машинобудівної галузі: виявлено основні переваги та недоліки, наведено результати анкетування працівників служб ресурсного забезпечення підприємств. Розроблено алгоритм процесу ресурсного забезпечення з урахуванням стану життєвого циклу підприємства, основна ідея якого полягає у визначенні складових та особливостей процесу ресурсного забезпечення на кожному етапі життєвого циклу підприємства.

The estimation of the modern system of the resource providing of enterprises of machine-building industry is carried out: basic advantages and defects are educed, results over of questionnaire of workers of services of the resource providing of enterprises are brought. The algorithm of process of the resource providing is worked out taking into account the state of life cycle of enterprise, the basic idea of which consists in determination of constituents and features of process of the resource providing on every stage of life cycle of enterprise.

Ключові слова: процес ресурсного забезпечення, служба ресурсного забезпечення, машинобудівна галузь, алгоритм, життєвий цикл підприємства.

Key words: process of the resource providing, service of the resource providing, machine-building industry, algorithm, life cycle of enterprise.

Вступ. Економічні ресурси є основою виробництва споживчих благ, що задовольняє все зростаючі потреби людей. В силу природних, виробничих та людських факторів, виробничі ресурси є обмеженими. В свою чергу кожна стадія життєвого циклу підприємств має особливу систему ресурсозабезпечення. Зародження потребує значних фінансових, та як наслідок їх використання – виробничих ресурсів. На етапі становлення з'являється потреба в сировинних ресурсах: встановлюються зв'язки з постачальниками, здійснюється розрахунок потрібних норм використання. На стадії росту залучаються всі наявні ресурси підприємства: фінансові, технічні сировинні, останні з яких становлять найбільшу частку. Затрачені фінансові ресурси відновлюються у своєму кругообігу. Стадія насичення говорить про гальмування масштабів виробництва та зниження рівня використання ресурсів; стадія спаду передуватиме ліквідації підприємства чи його подальшій реорганізації, тому знову, як на першій стадії зародження сировинні та технічні ресурси не виконують своєї головної ролі, а на перший план виступають фінансові. Таким чином виробнича діяльність підприємства супроводжується безперервним кругообігом ресурсів, що є у його розпорядженні.

В умовах командної економіки була відсутня єдина система управління життєвого циклу підприємства, існувала лише послідовність етапів цільового фінансування – використання матеріальних ресурсів – виробництва та збуту продукції. В ринкових умовах господарювання ще не побудовано системи управління за умов послідовності та завершеності життєвого циклу підприємства. Це свідчить про актуальність та необхідність наукових досліджень проблем системи управління життєвим циклом підприємства для збереження її цілісності та єдності, що є передумовою ефективної господарської діяльності підприємства.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання негативний вплив на ресурсозабезпечення промислового виробництва України мають ресурсоемний характер економіки та практично відсутність економічного механізму ресурсозабезпечення, що відбивається на основних економічних показниках роботи промисловості: падінні обсягів виробництва, зростанні ресурсоемності та зниження якості продукції, що виробляється. В цих умовах постала необхідність проведення глибоких теоретичних та прикладних досліджень, спрямованих на розробку науково обґрунтованих рішень і заходів щодо удосконалення ресурсозабезпечення розвитку промислового потенціалу, подолання ресурсоемного характеру виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ресурсного забезпечення підприємства досліджені у працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як Н. Біліченко [1], О.В. Бреславцева [2], Н. І. Іванов [2], А. І. Сухоруков [4], О.М. Тридід [5]. Але, на нашу думку, потребують додаткового теоретичного обґрунтування та практичного узагальнення проблеми ресурсозабезпечення в системі управління життєвого циклу підприємств.

Постановка задачі. Стан ресурсозабезпеченості промислових підприємств в поєднанні з відсутністю єдиної системи управління життєвого циклу підприємства, нерозв'язаність багатьох аспектів цієї проблеми, нерозвиненість методів їх вирішення з урахуванням умов, що склалися, свідчать про актуальність теми дослідження. Вона охоплює широке коло взаємопов'язаних питань, які мають важливе наукове та практичне значення, що визначило мету та завдання дослідження.

Виклад основного матеріалу. Проведене дослідження ефективності процесу ресурсозабезпечення підприємств машинобудівної галузі дало змогу виявити переваги та недоліки сучасної системи ресурсозабезпечення та ресурсовикористання промислових підприємств. Перевагами є те, що:

1. Оскільки всі підприємства машинобудівної галузі не є новоствореними, тобто мають певну історію, процес ресурсозабезпечення є вивченим та обґрунтованим процесом з точки зору нормативної бази підприємства.
2. Відпрацьована роками технологія виробництва дозволяє швидко визначити потрібні норми витрат та види ресурсів на кожен виріб.

3. Проведений аналіз свідчить про те, що показники процесу управління ресурсним забезпеченням підприємств знаходяться в межах норми: відхилення є незначними.

4. План матеріально-технічного забезпечення підприємств хоча і виконується за старими схемами періоду СРСР, але виконується досить рівномірно, через що простоїв в виробництві через нестачу матеріальних ресурсів не виникає.

5. Вибір постачальників матеріальних ресурсів підприємств є відносно ефективним, підприємства тяжіють до безпосередніх виробників продукції, а не до посередників, але на жаль це не є завжди можливим через велику відстань між Вінницький регіоном та Східним регіоном країни, підприємства якого є основними постачальниками матеріальних ресурсів, що призводить до істотних витрат на транспортування продукції.

6. Хоча на підприємствах відсутня чітко визначена модель управління запасами, вихідні дані процесу ресурсозабезпечення підприємств дають змогу вирахувати параметри та запропонувати найкращу її інтерпретацію.

Але поряд з зазначеними перевагами процесу ресурсозабезпечення та ресурсовикористання промислових підприємств існує ряд суттєвих недоліків:

1. Найбільш значимим, на нашу думку, є несприйняття керівниками підприємств та їх підрозділів процесу ресурсного забезпечення як основної складової ефективної господарської та підприємницької діяльності. Зазвичай, головна увага на виробничих підприємствах, які були створені ще за часи командної системи та залишили стару формацію управлінського складу, основна увага приділяється збуту продукції, як головному посереднику в отриманні грошових коштів. Діє така схема: отримали кошти → розрахувались з боргами (постачальники, працівники, комунальні служби, бюджет) → на ті кошти, що залишились, терміново докупили матеріали та сировину, яких не вистачає → виробництво продукції → прагнення швидкого збуту. Також велика увага приділяється правильному веденню бухгалтерських документів задля уникнення негативних наслідків аудиторських перевірок. Третьою сходинкою хвилювань керівників є якість готової продукції, яка саме на підприємствах машинобудування «бажає бути» набагато кращою. Але все ще діє стара схема: коли споживачі невдоволені та починають відмовлятися від продукції, підприємство швидко намагається змінити ситуацію та починає посилено контролювати технологічний процес виробництва, без скарг же споживачів, все протікало б як і раніше, є план – робимо. Отже, в цьому трикутнику збут – бухгалтерія – якість, зовсім не має місця процесу ефективного ресурсного забезпечення з застосуванням наукових основ та сучасних інформаційних технологій.

2. Як головний недолік з першого висновку впливає те, що виробничі підприємства старої формації в сучасному ринковому середовищі не звертають увагу на такий важливий аспект, як управління життєвим циклом підприємств. Але на даний час вже існують певні методики управління цим процесом, розроблені вітчизняними авторами, тому варто увагу керівників та фінансистів підприємств звернути на цей напрямок перспективних розробок сучасності.

3. На підприємствах відсутня зручна система нормування витрат матеріальних ресурсів на виробництво продукції – існують лише великі книги обліку ще з радянських часів, доцільно було б розробити певну програму обліку та контролю цих норм.

4. Через використання застарілого обладнання на підприємствах, перевикористання матеріальних ресурсів дуже значне (до речі норми витрат більш як 60% зберігаються з часів 80-х років XX ст.).

5. Організація руху матеріальних ресурсів підприємств свідчить про неоднозначність результатів за кожним видом сировини та матеріалів, що потребує більш детальних досліджень працівниками служб ресурсного забезпечення.

6. Низький рівень застосування сучасних інформаційних систем та технологій, зокрема Інтернет.

7. Служби ресурсного забезпечення машинобудівних підприємств, як правило, представлені достатньо обмежено та недосконало, хоча вони є основною ланкою ефективної господарської діяльності підприємства.

8. В більшості випадків через недостатній рівень фінансових ресурсів матеріальні ресурси закуповуються невеликими партіями в місцевих постачальників-посередників, ціни в яких значно вищі, але продукція продається малими партіями.

9. Показники та коефіцієнти ефективності ресурсного забезпечення підприємств обчислюються та досліджуються не безпосередньо в відділі забезпечення, а в планово-економічному відділі, тому працівники служб ресурсного забезпечення часто не обізнані про реальний стан справ процесу, який підпорядкований саме їм.

10. Існують певні проблеми та невдоволення працівниками служб ресурсного забезпечення внутрішнім механізмом ресурсозабезпечення підприємства. З цього приводу була розроблена анкета опитування працівників та керівного складу служби ресурсного забезпечення підприємств. Результати анкетування наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Результати анкетування працівників служби ресурсного забезпечення підприємств

Питання анкети	Підприємства		
	ТОВ «Вінницький завод Пневматика»	ВАТ «Вінницький агрегатний завод»	ВАТ «Будмаш»
Який час Ви працюєте у сфері ресурсного забезпечення підприємств	від 3 до 5 років	від 3 до 5 років	від 3 до 5 років
Чи влаштовує Вас розмір Вашої заробітної плати	ні	ні	ні
Назвіть на Вашу думку 3 головних проблеми процесу ресурсного забезпечення підприємства, на якому Ви працюєте	недостатнє фінансування процесу ресурсного забезпечення; недостатність людей в відділі для ефективної праці; нечіткі та неоднозначні вказівки керівництва з приводу придбання ресурсів;	низький рівень застосування сучасних інформаційних систем та технологій; недостатнє фінансування процесу ресурсного забезпечення; відсутність ефективних програм аналізу та контролю планів ресурсного забезпечення	відсутність ефективних програм обчислення норм використання матеріальних ресурсів; низький рівень застосування сучасних інформаційних систем та технологій; недостатність людей в відділі для ефективної праці;
Чи знаєте Ви, що таке життєвий цикл підприємства та як управління ним безпосередньо може вплинути на процес ресурсозабезпечення	ні	ні	ні
Який напрямок процесу ресурсозабезпечення підприємства є найбільш ефективним на Вашому підприємстві	висока якість виконання планів матеріально-технічного забезпечення підприємств	висока якість виконання планів матеріально-технічного забезпечення підприємств	хороші відносини з постачальниками матеріальних ресурсів підприємства
Який напрямок процесу ресурсозабезпечення підприємства є найбільш слабким на Вашому підприємстві	неефективний процес ресурсозбереження на підприємстві	неефективний процес ресурсозбереження на підприємстві	низький рівень ефективності використання ресурсів підприємства

Оцініть за п'ятибальною шкалою важливість процесу ресурсного забезпечення для ефективності господарської діяльності підприємства	5	5	4
Чи цікавить Вас застосування новітніх наукових розробок щодо процесу ресурсного забезпечення для застосування на Вашому підприємстві	так	так	не замислювався над цим

Проведене анкетування дало змогу визначити, що:

- час праці у сфері ресурсного забезпечення підприємств на всіх підприємствах в середньому складає від 3 до 5 років;
- всіх працівників не влаштовує розмір їхньої заробітної плати;
- трьома головними проблемами процесу ресурсного забезпечення підприємства є: недостатнє фінансування процесу ресурсного забезпечення, недостатність людей в відділі для ефективної праці, низький рівень застосування сучасних інформаційних систем та технологій;
- з 75 опитаних працівників трьох підприємств, лише 17 (8 з яких керівники) знають що таке життєвий цикл підприємства та як управління ним безпосередньо може вплинути на процес ресурсного забезпечення;
- найбільш ефективним напрямком процесу ресурсозабезпечення підприємства є висока якість виконання планів матеріально-технічного забезпечення підприємства;
- найбільш слабким напрямком процесу ресурсозабезпечення підприємства є неефективний процес ресурсозбереження на підприємстві, що дістало подальшого дослідження в наступному підрозділі роботи;
- оцінка важливості процесу ресурсного забезпечення для ефективності господарської діяльності підприємства була однозначно високою – 4-5.
- працівників служб ресурсного забезпечення підприємств безперечно цікавить застосування новітніх наукових розробок щодо процесу ресурсного забезпечення, що безумовно дає підстави для майбутнього використання методичних розробок автора.

11. Хоча вибір постачальників матеріальних ресурсів підприємств є відносно ефективним, доцільним є застосування анкетування для нових постачальників для виявлення та вибору найкращих.

Результати оцінки сучасної системи ресурсозабезпечення підприємств машинобудівної галузі свідчать про необхідність розробки механізму реформування ресурсного забезпечення з урахуванням стану життєвого циклу підприємства, основними положеннями якого є:

- найважливішими принципами реформування процесу ресурсного забезпечення з урахуванням стану життєвого циклу підприємства є: поєднання основ процесу ресурсного забезпечення з системою управління життєвим циклом підприємства; вартісний підхід, системний підхід; цільовий підхід.

- цілями проведення реформування системи ресурсного забезпечення є: кардинальна зміна системи ресурсного забезпечення та управління нею; зниження рівня витрат на забезпечення функціонування системи. Цілі реформування системи ресурсного забезпечення з урахуванням життєвого циклу підприємства досягаються шляхом вирішення наступних задач: зниження собівартості продукції, що випускається (у тому числі зниження матеріаломісткості та енергоємності); заміни дефіцитних матеріалів; зниження питомої ваги матеріальних витрат в собівартості продукції; зниження рівня експлуатаційних витрат.

- проведення реформування системи ресурсного забезпечення на етапі помірного чи різкого спаду підприємства є обов'язковим.

- результати реформування повинні використовуватися для забезпечення безперервного підвищення ефективності процесу ресурсного забезпечення, процесу виробництва та господарської діяльності підприємства.



Рис. 1. Алгоритм процесу ресурсного забезпечення з урахуванням стану життєвого циклу підприємства

Розроблений алгоритм свідчить про те, що для ресурсного забезпечення з урахуванням стану життєвого циклу підприємства повинні здійснюватися за стадіями впровадження наступні роботи:

I Етап виникнення:

- нормування витрат матеріальних ресурсів;
- формування зв'язків з постачальниками;
- формування служби матеріально-технічного забезпечення;
- обґрунтування потреби в запасах матеріальних ресурсів;
- обґрунтування потреби в складському господарстві.

II Етап становлення:

- визначення балансу потреби в матеріальних ресурсах;
- становлення служби ресурсного забезпечення;
- формування системи управління запасами підприємства;
- створення складського господарства.

III Етап росту:

- поява потреби в нових постачальниках;
- дослідження матеріалоемності продукції;
- поява потреби в ефективному складському господарстві;
- визначення ефективності плану ресурсного забезпечення.

IV Етап насичення:

- можливе виникнення кризи складського господарства;
- обов'язкове проведення аналізу матеріалоемності продукції та виконання плану постачань;
- виникнення кризи норм матеріальних ресурсів та високих цін на продукцію.

V Етап спаду:

- спад виробництва продукції обумовлює зниження інтенсивності споживання ресурсів;
- нечітке виконання плану ресурсного забезпечення;
- пошук постачальників з низькою ціною ресурсів;
- прагнення знизити матеріалоемність продукції;
- застосування ресурсозберігаючих заходів, які визначені в п. 3.2.

VI Етап ліквідації:

- наявність зайвої кількості матеріальних ресурсів та запасів готової продукції;
- втрата зв'язків з постачальниками;
- виникнення кризи управління запасами, що обумовлена неефективним управлінням процесом ресурсозабезпечення.

Для застосування розробленого алгоритму на підприємствах машинобудівної галузі рекомендується здійснювати вивчення технічної і економічної інформації з об'єкту реформування; розробку структурно-функціональної схеми; аналіз функцій об'єкту і витрат; видачу рекомендацій за такими етапами:

- визначення потреби в ресурсах;
- визначення рівня ефективності використання ресурсів;
- визначення показників матеріалоемності продукції;

- визначення зв'язків з постачальниками;
- визначення ефективності виконання плану ресурсного забезпечення підприємства;
- формування чи модернізація системи управління запасами підприємства.

На заключному етапі здійснюється впровадження рекомендацій щодо процесу ресурсного забезпечення з урахуванням стану життєвого циклу підприємства, контроль впровадження, оформлення акту про впровадження, оцінка результатів. Впровадження рекомендацій повинне здійснюватися при реалізації заходів плану впровадження нової техніки, прогресивної технології, плану техніко-економічного і соціального розвитку, направлено на підвищення ефективності виробництва як засоби досягнення конкретної мети фірми (у тому числі і максимізації кінцевого прибутку).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасна система ресурсозабезпечення та ресурсовикористання промислових підприємств має свої переваги та недоліки. До переваг належать: обґрунтованість процесу ресурсозабезпечення підприємства з точки зору нормативної бази; рівномірне виконання плану матеріально-технічного забезпечення підприємства; ефективний вибір постачальників матеріальних ресурсів. До недоліків належать: несприйняття керівниками підприємств та їх підрозділів процесу ресурсного забезпечення як основної складової ефективної господарської та підприємницької діяльності; на підприємствах відсутня зручна система нормування витрат матеріальних ресурсів; служби ресурсного забезпечення машинобудівних підприємств, як правило, представлені достатньо обмежено та недосконало; в більшості випадків через недостатній рівень фінансових ресурсів матеріальні ресурси закуповуються невеликими партіями в місцевих постачальників-посередників, ціни в яких значно вищі, але продукція продається малими партіями; показники ефективності ресурсного забезпечення підприємства обчислюються та досліджуються не безпосередньо в відділі забезпечення, а в планово-економічному відділі, тому працівники служб ресурсного забезпечення часто не обізнані про реальний стан справ процесу, який підпорядкований саме їм; низький рівень застосування сучасних інформаційних систем та технологій, зокрема Інтернет.

Результати дослідження засвідчили необхідність розробки алгоритму процесу ресурсного забезпечення з урахуванням стану життєвого циклу підприємства. Основною ідеєю даного алгоритму є визначення складових та особливостей процесу ресурсного забезпечення на кожному етапі життєвого циклу підприємства. Особливу увагу на машинобудівних підприємствах потрібно звернути на стадію спаду, яка передбачає те, що спад виробництва продукції обумовлює зниження інтенсивності споживання ресурсів; нечітке виконання плану ресурсного забезпечення; пошук постачальників з низькою ціною ресурсів; прагнення знизити матеріалосмість продукції; застосування ресурсозберігаючих заходів.

Література.

1. Вдосконалення методики вибору постачальника / Н. Біліченко, А. Щолокова // Менеджер ДонДУУ. – 2006. - №1. – с. 162-168.
2. Іванов М. І. Ресурси підприємства: забезпечення і збереження / М. І. Іванов, О. В. Бреславцева. – Д.: ІЕП НАН України, 1999. – 355 с.
3. Кавецький В. В. Менеджмент в машинобудуванні: [навчальний посібник] / В. В. Кавецький. – В.: ВНТУ, 2004. – 98 с.
4. Сухоруков А. І. Управління матеріальними ресурсами / А. І. Сухоруков. – К.: ІММВ, 2000 – 65 с.
5. Тридід О. М. Логістичний менеджмент: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / О. М. Тридід, К. М. Таньков. — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2005. — 224 с.
6. Чайковська В. П. Ресурсозабезпечення в сучасних умовах господарювання / В. П. Чайковська // Збірник наукових праць Європейського Університету «Актуальні проблеми економіки: теорія та практика. – 2007. -№2. – С. 136 – 144.
7. Чайковська В. П. Ресурсозбереження в системі управління підприємством / В. П. Чайковська // Збірник наукових праць Національного Університету ім. Т. Г. Шевченка «Серія економічні науки». – 2006. - №11. – С. 186 – 193.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2010 р.